
II. GOSPODARSTWO LĘSNE

---

4. CZY RZĄD MOŻE I POWINIEN BYDŹ WŁAŚCICIELEM LASOW?

Zastanawiając się nad przyczynami spóźnienia postępów rolnictwa i nad wpływem Administracyi na wzrost téj tak ważnéj gałęzi przemysłu Narodowego przyjąć można za zasadę; iż zawiadywanie dobrami narodowými przez rząd, bądź to wypuszczając je w mniéj więcéj długotrwałe dzierżawy, bądź też poruczając ich zagospodarowanie Administracyi publicznej żadnych pomysłów dla rolnictwa nierokuje wypadków, dochód publiczny na uszerbek wystawia i służbę publiczną mozolnym zatrudnieniem obarcza. Z tych dostrzeżeń sama przez się wypływa ta, przez doświadczenie i rozumowanie biegłych w nauce gospodarstwa Narodowego autorów dowiedziona prawda, że rząd zawiadywaniem dóbr gruntowych zajmować się niepowinien, że nie tylko to staranie lecz i na-

wet samą własność dóbr narodowych na prywatne osoby zdadź może, bo tym sposobem iedynie dwoisty cel dzwignienia rolnictwa i zapewnienia stałych dochodów skarbowi publicznemu osiągnąć może.

Lecz czyli bezwzględnie i bez wyjątku prawidło to do wszystkich rodzajów gruntu stosować można? Wątpliwość która ma być przedmiotem téy rozprawy, zawiera iuż w sobie pewien wyjątek od powyższéy zasady; rozwiązując ją starać się będziemy dowieźdź że lasy narodowe pod ogólne prawidło alienacyi, bądź to przez sprzedaż bądź też za pomocą wiecznych dzierżaw podciągane być nie mogą. — Aby tego dowieźdź zwrócić nam należy uwagę na niektóre główne obowiązki rządu względem narodu.

Lubo zaspokojenie potrzeb osobistych staranności każdego człowieka zostawione być może i powinno, są iednakże okoliczności w których zadosyc uczynienie tymże potrzebom siły i możność pojedynczego człowieka przechodzi. W tym razie odwołanie się do wzajemnéy pomocy towarzyskiéy, oczekiwanie opieki od namiestniczéy społeczeństwa władzy, życzenia iego zaspokoić i niedostatkowi skutecznie zaradzić

moga. Rząd który jest wyrazem powszechnéy woli i władzy towarzyskiéy, ma tém samym obowiązek, zaspokoić te potrzeby towarzystwa, których zaopatrzenie jest celem życzeń wszystkich członków iego. Równie tedy iak każdy człowiek osobiste tak rząd narodowe potrzeby na czuléy zawsze pieczy mieć powinien.

Atoli znaczna zachodzi różnica między zaspokojeniem pierwszych i drugich; pojedynczy człowiek ma albowiem osobiste tylko a naywięcéy familii swoiéy potrzeby na widoku, rząd zaś nie tylko podległych sobie ludzi lecz i przyszłych pokoleń potrzeb nigdy z uwagi spuszczać nie powinien. Życie bowiem człowieka krótkim przeciąganiem lat jest ograniczone, przedmiot nayusilniéjszych starań i nayczulszych uczuć iego w gronie kilku osób zamknięty; lecz życia towarzyskiego granice w niedościgłey dla pojęcia kryją się przyszłości, a liczba ludzi i pokoleń co dzisieyszego rządu starań może być przedmiotem, wszelką ludzką przechodzi rachubę. Naysmutnieyszychby zaiste ludzkość spodziewać się mogła wypadków gdyby rządy obecnych tylko pokoleń lub członków narodu potrzeby na uwadze miały; i spóźnienie postępów oświaty, bogactw, i pomysłności powszechnéy nieraz zapewne teyby przyczynie przypisać się dały.

Można tedy utrzymywać iż przyszłe pokolenia mają już teraz znaczny udział w tém wszystkiém co rząd dla pomyślności powszechnéy i dla zaspokoienia obecnych potrzeb towarzyskich czyni.

Zastosuymy to do przedmiotu badań naszych.

W rządzie pierwszych potrzeb ludzkich zajmuje drzewo nader ważne miéysce i jest mniéy więcéy niezbédném, według strefy ziemi. Doświadczenie przekonywa że pomimo zastępujących go mineralnych i roślinnych palnych materiałów, niczém go w budowlu zastąpić nie można. Dwa są sposoby dostarczenia drzewa potrzebom kraiu, to jest: *naprzód* przez dowóz z zagranicy, *powtóre* przez wewnętrzną produkcyą. Atoli wielka nader zachodzi różnica między temi dwoma sposobami zadosyc uczynienia potrzebie drzewa tak co do pewności dostarczania na zawsze tego materiału iako też co do innych na pomyślność powszechną działających skutków. —

Dowóz z zagranicy jest niepewnym zwłaszcza nadal uważając, środkiem zaopatrzenia narodu w niezbédnie mu potrzebne drzewo; ponieważ polega na sąsiedztwie kraiu nie tylko wlasym obfitującego, lecz w którym wewnętrzną konsum-

pcya drzewa w takim zawsze stosunku z produkcją tego materiału zostaje, iż znaczna ilość jego od potrzeb krajowych pozostała zawsze za granicą odbytu szukać będzie. Wypadek ten na długi przeciąg czasu bardzo przynajmniej jest wątpliwym. Lecz przypuszczając wieczną obfitość drzewa w sąsiedzkim kraju, baczyć należy na to, iż żaden dowóz z zagranicy, bez wywozu krajowych produktów, czyli bez dania równowartości za dostarczane z zagranicy produkta miejsca mieć nie może; stąd pochodzi, że dowóz drzewa jest powodem do konsumpcyi znacznej części produktów krajowych na zaspokojenie pierwszych potrzeb, któreby oszczędność na utworzenie kapitałów użyć mogła była, a tém samym jest uszczerbkiem bogactw narodowych. Przez wzgląd na trudność przewozu drzewa, muszą zwykle znaczne przeszkody i koszta dostawie tego materiału z zagranicy towarzyszyć, które częstokroć znieść nawet niepodobna: ażeby bowiem kraj jaki na dostarczeniu sobie drzewa z zagranicy mógł polegać, potrzeba aby nad brzegiem morza był położony i aby znaczne rzeki spławne i kanały wewnątrz kraju posiadał: jeżeli tego niemasz natenczas i dowóz z zagranicy wcale miejsca mieć nie może. Z tego wszystkiego łatwo wnosić że żaden prawie kraj z pewnością a zwła-

szcza na wieczne czasy, co do zaspokoienia swéy potrzeby wewnętrzny konsumpcyi drzewa na dowóz z zagranicy spuścić się nie może.

Jeżeli ten środek iest niedostateczny zastanówmy się czyli na drugim sposobie zaopatrzenia narodu w potrzebne mu drzewo na wieczne czasy, więcéy polegać można, i pod iakiemi warunkami wewnętrzna produkcyja leśna potrzebom nie tylko obecnéy ludności lecz i przyszłych pokoleń odpowiedzieć może?

Kraj posiadający lasy w których takie gospodarstwo iest zaprowadzone iż ie nie tylko od zniszczenia chroni, lecz ieszcze siły płodne natury w rozradzaniu drzew wspiera, nie zależy iuż témsamem, co do zaspokoienia głównéy potrzeby swoiéy, ani od obfitości tego materiału w obcym kraju na sprzedaż wystawionego, ani też od okoliczności handlowych i mniéy większéy łatwości przewozu, którym naród drzewo z zagranicy sprowadzający koniecznie podlegać musi. Jest to nader ważną dla pomyślności narodu okolicznością, gdy pewien stopień niepodległości politycznéy co do zaspokoienia pierwszych potrzeb swoich posiada, z tego względu wysoce cenić należy korzyści które produkcyja leśna krajom zapewnia. —

Jeżeli dowóz drzewa z zagranicy, niemoże mieć inaczey mieysca iak w zamian za znaczną równowartość produktów krajowych, które tém samém stracone są dla kapitałów przez oszczędność tworzyć się mogących, gdy się przedmiotem bez korzystnéy konsumpcyi stają; produkcya wewnętrzna drzewa sprzyia przeciwnie tworzeniu się kapitałów, przez zamianę produktów od zaspokoienia pierwszych potrzeb bez zyskownéy konsumpcyi oszczędzonych, i dlatego istotnie się dzwignią bogactw narodowych nazwać może. Ten zbawienny skutek produkcji leśnéy ieszcze pomyślniéysze wypadki podaie, gdy prócz zaspokoienia wewnętrznych krajowych potrzeb tyle drzewa dostarcza iż się ten materiał przedmiotem zagranicznego handlu stać może.

Niepodlega tedy żadnéy wątpliwości że wewnętrzna produkcya leśna, daleko pewniéyszym i lepszym iest sposobem zaopatrzenia narodu na wieczne czasy w potrzebne mu drzewo aniżeli dowóz tego materiału z zagranicy: lecz powiedzieliśmy iuż że cel ten tylko za pomocą dobrego gospodarstwa leśnego osiągnąć można, a dobroć tego równie iako i wszelkiego innego gospodarstwa na tém iedynie zależy ażeby wesprzeć działanie produkcyjne sił przyro-

dzenia i zawsze do potrzeb stosownéj ilości produktów dostarczyć, i aby tychże produktów tak używać, iżby nigdy konsumpcya możności produkcyi nieprzechodziła, czyli innémi słowy, aby nigdy więcéy rzeczy niepotrzebować aniżeli ich się posiada. Ogólne gospodarstwa narodowego przepisy wkładając na rząd obowiązek zajmowania się zaopatrzeniem potrzeb narodowych, pozwalają mu a nawet każą polegać z ufnością na siłach i staraniach osobistych członków narodu, gdy corocznie przez nich wydawane produkta rocznéj konsumpcyi zadosyć uczynić mogą; ograniczenie bowiem konsumpcyi i ustanowieniu pewnego stosunku między ilością płodów corocznie wydawanych, a ilością corocznie spostrzebować się mogącą nayszkodliwszeby dla pomysłności powszechnéj wydadź mogło skutki, a nadewszystko samą produkcją w działaniu wstrzymać. Jeżeli zaś produkcya roczna iakiego produktu w żadnym stosunku z roczną jego konsumpcją niezostaie, jeżeli naprzykład ta ostatnia wciągu iednego roku skutek kilkudziesięcioletniéj produkcyi zniszczyć może, a témsamem potrzebom obecnéj ludności zaopatrzenie przyszłych pokoleń poświęcić, na ten czas nastae dla rządu obowiązek naprzód wsparcia sił produkcyjnych ażeby największą ile możności ilość płodów wydadź mogły, i powtóre

kierowania takim sposobem konsumpcją narodową, aby przez oszczędność nietylko potrzeby mieszkańców terazniejszych kraiu lecz i potrzeby narodu, iako wiecznie żyjące ciało polityczne uważanego, zaopatrzyć.

Te ostatnie prawidło w całej rozciągłości swoiey do dostarczenia drzewa narodowi na wieczne czasy stosować należy; ieżeli bowiem naród iaki ma bydz pewnym nietylko na krótki przeciąg czasu lecz na wieki, że mu na potrzebném do opału i budowli drzewie zbywać nie będzie, potrzeba ażeby rząd zaiął się *naprzód* należytém wsparciem produkcyi leśney wewnętrzney, i *powtóré* dokładném ustosunkowaniem konsumpcyi roczney narodowéy do możności teyże produkcyi.

Lecz dlaczegoż się to rząd koniecznie sam gospodarstwem leśnem zajmować powinien? iakież to przyczyny skłaniaią go do nieufności w staramiach osobistych co do tegoż gospodarstwa? w czymże interes obecney ludności z dobrém przyszłych pokoleń niezgodnym bydz może?

Narody na takiey ziemi osiadłe co rolnictwo u nich nieinaczéy iak po wytepieniu

lasów powstać może, bardzo późno potrzebę ochrony drzewa poznaią; naywiększe bowiem iako rolnicy z wyniszczenia lasów ciągnąc korzyści, żadney rachuby w téy ochronie nieznayduią, i wtedy dopiero iéy potrzebę poznawać zaczynają gdy się brak drzewa powszechniéy czuć daie. Taka jest historia pierwotnego bezrządu leśnego we wszystkich krajach od natury w lasy opatrzonych; a w nadużyciu tychże darów przyrodzenia początków i zawiązku gospodarstwa i nauki leśney poszukiwać należy. Nie tylko bowiem nie wspierano sił płodnych natury w wydawaniu materyału tak niezbędnie dla towarzystwa potrzebnego, lecz niezważano nawet na możność produkcyi leśney i na stosunek który między nią a konsumpcyą drzewa zachodzić musi, ieżeli w pewnym przeciągu czasu braku drzewa zachodzić niema. Póki niezaspokoiona potrzeba o konieczności ochrony lasów nie przekona, póty właściciel gruntu takim sposobem z własności lasu korzystać będzie ażeby naywiększą ile możności z niego ciągnąć mógł intratę czyli: co na toż samo wychodzi, póty go wytepiac i niszczyć będzie, a ieżeli się nawet, teyże ochrony odezwie potrzeba, wtedy rachuba interessu własnego oszczędność konsumpcyi pewną tylko ilością lat ograniczy, to jest: że właściciel

z posiadanych lasów tym sposobem korzystać zacznie, ażeby on sam a naywięcey bliżsi następcy iego potrzebną dla siebie obfitość drzewa posiadać mogli. Do tej rachuby stosować będzie obszerność lasów którą w pole zamienić niezechce, daleki od tego ażeby miał sięgnąć myślą aż do przyszłych pokoleń, i przyydzd na pomoc płodnemu działaniu przyrodzenia ażeby wczesnie potrzeby ich zaopatrzył. Nie można bowiem ogółowi właścicieli gruntowych, taką przezorność i taki żywy udział w pomyślności nieznanym sobie następcom swoich przypisać ażeby im miał obecny interes poświęcić, i dla przyszłych korzyści terazniejszych zaniechać: stąd pochodzi że ogólnie biorąc rzeczy, interes własny obecney ludności, co do produkcji i konsumpcyi drzewa, zupełnie w odwrotnym stosunku z dobrem przyszłych pokoleń zostaje, a że te pokolenia iako członki wiecznie żyjącego ciała politycznego czyli narodu którego rząd jest opiekunem uważać należy, wypada stąd że tenże rząd tę opiekę swoją równie do nich iako i do przytomnych członków rozciągnąć winien, i że ma obowiązek zająć się zaopatrzeniem tych potrzeb któreby na niezaspokoienie wystawione były, gdyby się tylko na staranność indywidualną spuszczano.

Stąd wypływa to prawidło nauki gospodarstwa narodowego że rząd ma obowiązek zająć się, naprzód: wsparciem produkcji leśnej, potóre: ustosunkowaniem konsumpcyi krajowey drzewa do możności produkcji wewnątrzney tego materiału. —

Lecz iakże tym ważnym obowiązkiem zado-
syć uczyni? czyli nauczając prywatnych wła-
ścicieli lasów iak mają własnością swoją zawi-
adywać? czyli też zmuszając ich do tego ażeby
dobrze w lasach swych gospodarzyli i oszczędność
w używaniu tego materiału zaprowadzili?

Niemożna zaprzeczyć że upowszechnienie
nauki leśnej i wszelkich prawideł postępowania
które doświadczenie i teorya względem produ-
kcji i ochrony leśnej podają, nader zbawien-
ne i do celu tego zmierzające wypadki przy-
wieśdź może; nie jeden albowiem właściciel
lasu który nie przez brak oszczędności i dobrych
chęci lecz dla niewiadomości, źle z tego prawa
własności korzysta, chwyci się lepszey metody
i porad nauki doskonałego gospodarstwa słu-
chać będzie, skoro do wiadomości iego doydą.
Z tego powodu użyteczne są wszelkie środki
upowszechnienia tego rodzaju wiadomości bądź
to przez szkoły, bądź też przez pisma publi-

czne; z tem wszystkiem dla ogółu środek ten niedostatecznym się być okaże, bo za iednego nawróconego tysiące niedbałych, uprzedzonych i lekce porady nauki wążących sobie właścicieli lasów zawsze naliczyć można, na których ani porada ani nauka żadnego wrażenia nieuczyni: co łatwo przekonać może iż ten środek polepszenia gospodarstwa za niedostateczny poczytać należy.

Jeżeli dla zaradzenia téy niedostateczności przyymie rząd za prawidło że upornych i niedbałych właścicieli lasów przymusem na dobrą drogę wyprowadzać należy, natenczas postępkiego i środek dopięcia pożądanego celu cechę gwałtu i nieprawości nosić będą. Ten sposób upowszechnienia gospodarstwa leśnego nie tylko że nieprzywiedzie pożądaných wypadków, lecz prócz tego ieszcze na rząd ową niechęć rządzo-nych ściągnie co wszelki zaród ufności i przywiązania truie i niszczy. Nie można dosyć tego tak ważnego prawidła postępowania powtarzać, że naysławiejsze zamiary przez wybór złych wykonania ich środków, skażone być mogą i opaczne pożądanym skutki wydaia. —

Gdy nauczanie prawideł gospodarstwa leśnego niedostatecznym a przymuszanie do ochro-

ny leśny nienawidzonym jest środkiem, a jeden iak drugi do tego celu niedoprowadza aby produkcyja leśna dostateczne wsparcie znajdzie a konsumpcyja do iey możliwości zastosowaną być mogła, iakiż tedy zostanie dla rządu sposób uczynienia zadosyć obowiązkom które na niego dobro narodu i potrzeby przyszłych pokoleń wkładają? nie inny zaiste iak ten aby zachował przy narodzie własność lasów któremi grunta dóbr narodowych są okryte, aby ie nie podciągał pod ogólne prawidło alienacyi dóbr tego rodzaju, i aby sam przez osobny wydział Administracyi publiczney ich zagospodarowaniem się trudnił.

Rząd bowiem sam tylko ogół potrzeb obecnych i przyszłych narodu na widoku mieć może, i podług nich wyrachować iak dalece przestrzeń lasów własnością iego będąca, potrzebie roczney konsumpcyi ludności kraiowey, nie podług obecney iey liczby, lecz podług ilości do obszerności i urodzayności ziemi ornéy zastosowaney odpowiedzieć może. Poruczywszy raz osobney władzy zawiadywanie gospodarstwem leśnym takie, aby powiększyć skuteczność naturalnéj produkcyi i taką tylko ilość drzewa corocznie konsumpcyi dostarczyć, iaka się podług prawideł leśnictwa wypadkiem roczney produkcyi

bydź okaże, niema iuż rząd żadney inney rachuby interessu własnego, lub osobnych zysków któreby go od głównego zamiaru i przyiętych raz prawideł odwiezdz mogły.

Dobro tedy narodu kładzie na rząd obowiązek zaięcia się gospodarstwem leśnem kraiovém ażeby towarzystwo nigdy na brak tego materiału wystawione nie było, a że inaczey tego dopełnić nie potrafi iak gdy się sam gospodarstwem lasów narodowych zaimie, wypada stąd to ogólne prawidło, że lasów tych nigdy alienować nie może, że ie iako *fidei commissum* uważać powinien, i że w tym iednym tylko razie produkcyynem i przemysłowem zatrudnieniem zajmować się musi.